

VNIVERSITAT Đ VALÈNCIA

Criminologia

GUIA DOCENT

Psicologia Criminal

Curs 2009-2010.

Grup CB

I.- DADES INICIALS D'IDENTIFICACIÓ

Professors responsables

D. Enrique J. Carbonell Vayá
D^a (Pendent)

Enrique J. Carbonell Vayá

Departament de Psicologia Bàsica. Facultat de Psicologia

E-mail: enrique.carbonell@uv.es

Telèfon (despatx 2° pis, Departament Psicologia Bàsica, Facultat de Psicologia):
96 386 4454.

Professor/a pendent d'adscripció

Departamento de Personalidad, Evaluación y Tratamientos Psicológicos.
Facultad de Psicología

E-mail:

Teléfono:

Tutories

Prof. Enrique J. Carbonell

PRIMER CUATRIMESTRE

- Dimecres de 15:30 h. a 17:30 h. (previa cita).

- Permanent per correu electrònic.

SEGON CUATRIMESTRE:

Durante el segon cuatrimestre, confirmar el horari de tutoríes del Prof. Enrique J. Carbonell al Departament de Psicologia Bàsica, en el segon pis de la Facultat de Psicologia.

Professor/a pendent d'adscripció:

PRIMER CUATRIMESTRE

SEGUNDO CUATRIMESTRE:

II.- INTRODUCCIÓ A L'ASSIGNATURA

L'assignatura Psicologia Criminal és una assignatura de caràcter troncal i quadrimestral del primer curs del segon cicle de la Llicenciatura de Criminologia. Consta d'un total de 6 crèdits repartits en 4 crèdits teòrics i 2 crèdits pràctics. El descriptor d'aquesta matèria la defineix com "Presca de decisions individuals i col·lectives. Psicologia del testimoni. Avaluació Psicològica".

Amb la finalitat de considerar aquests descriptors, complementar altres assignatures de la Llicenciatura de Criminologia i orientar a l'estudiant en la optativitat, s'ha desenvolupat un programa d'acord a l'actual pla d'estudis.

L'objectiu general d'aquesta assignatura és la introducció de l'alumne en els tòpics fonamentals de la psicologia de la criminalitat, deixant al marge la victimologia que s'estudia en altra assignatura. Per això se centra en les anàlisis de les tipologies delictives i les fonts d'informació psicològiques mitjançant les quals pot entendre's, avaluar i estudiar un delictu. Es planteja com font d'informació fonamental la del testimoni i el testimoniatge de la pròpia víctima, per a la determinació del fet i la imputació del responsable: les característiques del discurs, les seves pautes de comportament verbal i no verbal determinaran la seva credibilitat, i la validesa de la seva declaració en termes psicològics. Una segona font d'informació clau és l'obtinguda mitjançant les estratègies, tècniques i proves d'avaluació psicològica, que permeten considerar l'estat mental, l'existència de psicopatologia, i col·laboren en l'explicació de la dinàmica del fet delictiu.

Una vegada adquirida la informació rellevant i considerada des del punt de vista psicològic, procedeix la transmissió en el fòrum. Són els jurats, jutges, tribunals qui quedessin persuadits o no, de les troballes de la investigació criminal i prendran les seves decisions. Aquest procés de presa de decisions de llecs (jurats) i professionals (jutges i magistrats) és valorat en aquesta assignatura.

La docència es desenvoluparà amb el suport imprescindible de materials de suport que permetran a l'estudiant aproximar-se a la casuística real, però sense obviar els necessaris esquemes i coneixements teòrics que sustenten aquesta aproximació.

III.- VOLUM DE TREBALL

L'assignatura Psicologia Criminal és quadrimestral i compte amb una càrrega total de 6 crèdits ECTS. Cada crèdit equival a 25 hores de treball de l'estudiant, pel que l'assignatura total representa 150 hores de treball repartides de la següent manera:

	Hores/cursu
Assistència a classes teòriques	28
Assistència a classes pràctiques	8
Preparació de treballs classe teoria	20
Preparació de treballs classe pràctica	20
Estudi preparació de classes	16
Preparación de problemes i casos pràcticos	4
Estudi preparació exàmenes	40
Realització d'exàmens	3
Assistència a seminaris, tutories i activitats	11
Total volum treball	150

Assistència a classes teòriques:

2 hores/sessió x 14 setmanes = 28 hores/curs

Assistència a classes pràctiques:

2 hores/sessió x 4 sessions per grup = 8 hores/curs

Preparació de treballs classe teoria

Un treball = 20 hores/curs

Preparació de treballs classe pràctica

Dos treballs (u pràctica 1 i 2, altre pràctica 3) x 10 hores = 20 hores/curs

Estudi preparació de classes

1 hora/setmana x 16 setmanes = 16 hores/curs

Preparació de problemes i casos pràctics

1 hora/sessió x 4 sessions = 4 hores/curs

Estudi preparació exàmens:

Total estudi preparació de exàmens = 40 hores

Realització d'exàmens:

Total realització exàmens = 3 hores

Activitats complementàries

Assistència a tutories, seminaris i altres activitats guiades = 11 hores/curs

TOTAL VOLUM TREBALL = 150 HORES

IV.- OBJECTIUS GENERALS

L'objectiu principal d'aquesta assignatura és introduir a l'alumne en el coneixement més actual del que es disposa en matèria d'anàlisi, avaluació i pronòstic, de la conducta antisocial i/o delictiva.

Els continguts de l'assignatura de desenvoluparan amb l'objectiu de mantenir un equilibri suficient entre coneixements bàsics dels processos cognitius i motivacionals implicats en la conducta criminal, el testimoni i en la presa de decisions i les implicacions aplicades d'aquests processos a la investigació policial, les valoracions pericials i els processos judicials.

Al finalitzar el curs l'estudiant haurà d'aproximar-se al compliment dels següents objectius:

1. Conèixer els principals aspectes teòrics d'aquesta disciplina.
2. Conèixer i emprar amb adequació la terminologia científica específica de l'assignatura.
3. Comprendre els principis de la investigació criminal psicològica tant en els seus fonaments teòrics com en les seves dimensions aplicades.
4. Identificar tipus de conducta criminal i diferenciar-los entre ells, amb la prudència necessària que requereix distingir entre tipologia i persona.
5. Conèixer els processos que regulen la memòria humana i la influència de factors motivacionals i emocionals en la codificació i recuperació.
6. Identificar els factors que afecten a un testimoni (infantil i/o adult), i les condicions científiques-psicològiques per a establir la seva credibilitat i validesa
7. Saber utilitzar l'entrevista cognitiva en el camp del testimoniatge.
8. Analitzar i saber com es porten a terme les entrevistes a testimonis o víctimes especials (per exemple, a xiquets).
9. Interpretar les principals variables que intervenen en el procés de presa de decisions, les vies de persuasió i els sesgos més freqüents.

10. Conèixer i utilitzar algunes de les principals estratègies d'avaluació psicològica a aplicar a delinqüents, sospitosos i víctimes d'un acte delictiu.

V.- CONTINGUTS

Els continguts d'aquesta assignatura s'organitzen en sis temes distribuïts en tres blocs. El primer bloc inclou el tema introductor de l'assignatura, el segon tema centrat en les variables psicològiques i factors que caracteritzen la conducta criminal, i el tema cinc que atén a les estratègies d'avaluació psicològica de víctimes i delinqüents. El segon bloc es correspon plenament amb la psicologia del testimoni en els processos psicològics que permeten la construcció del testimoni i també la seva anàlisi (tema 3) i en les estratègies d'anàlisi de la seva credibilitat i validesa (tema 6). Finalment, el tercer bloc concerneix al procés de presa de decisions individuals i col·lectives, de llecs i professionals.

BLOC I.- Psicologia de la Criminalitat o Conducta Criminal.

Té com objecte analitzar els principals aspectes relacionats amb les variables d'història vital, estat psicològic, psicopatologia, processos cognitius i motivacionals i socials que impliquen l'aparició de la conducta criminal. La dinàmica del delicte estarà especialment present en aquest bloc. S'analitzaran també les estratègies, tècniques i instruments d'avaluació més rellevants per a la valoració psicològica de la conducta de víctimes i delinqüents. Aquest bloc inclou els temes 1 (Agressió, Conducta Antisocial i Delinqüència), 2 (Psicologia de la Investigació Criminal) i 5 (Avaluació Psicològica de Víctimes i Delinqüents).

BLOQUI II.-Psicologia del Testimoniatge.

El contingut d'aquest bloc es desenvolupa sobre l'estudi dels processos implicats en l'elaboració i transmissió del testimoniatge dels testimonis, i molt especialment de les víctimes. La consideració de les diferències existents entre la víctima general i els grups de característiques especials (menors, víctimes d'agressió sexual,..), serà una atenció central d'aquest bloc. Així mateix es desenvoluparan els continguts bàsics dels processos psicològics relatius a la vivència, construcció i reproducció del testimoniatge, i les estratègies i tècniques fonamentals de detecció de la mentida/engany i la valoració de la credibilitat i validesa del testimoniatge. Aquest bloc inclou els temes 3 (Psicologia del Testimoniatge) i 6 (Valoració del Testimoniatge).

BLOC III.- Psicologia de la Presa de Decisions

La Presa de Decisions és un procés imprescindible en la investigació de la conducta criminal, tant en el delinqüent que comet el fet, en la víctima que ho denuncia o no, en la investigació policial/judicial del fet, en la valoració psicològica dels implicats, en la presentació i persuasió en instrucció o sala de les parts, en l'acció dels jurats, en la participació com testimoni, i finalment en l'acció de jutges i magistrats. Aquest bloc només pretén introduir la importància i complexitat del procés, més fruit de l'art i l'experiència, que del coneixement científic. Aquest bloc està format pel tema 4 (Psicologia de la Presa de Decisions).

VI.- DESTRESES QUE HAN DE SER ADQUIRIDES

1. Desenvolupar i emprar metodologia de treball científica per a l'anàlisi de la conducta criminal i de les seves conseqüències en les víctimes.
2. Conèixer i aplicar les tècniques i estratègies per a l'avaluació i predicció de la conducta criminal.
3. Diferenciar i emprar les tipologies criminals o de conducta antisocial vinculades als principals tipus de delictius.
4. Distingir i comprendre els principals factors causants de la delinqüència a nivell individual, interpersonal, situacional o macrosocial.
5. Conèixer, comprendre, valorar i realitzar entrevistes amb adults i menors, i tenir coneixements bàsics d'aplicació de proves.
6. Conèixer i emprar procediments per a l'obtenció de testimoniatges vàlids, potenciant així les possibilitats de credibilitat. Valorar les estratègies necessàries per a evitar la victimització secundària.
7. Conèixer i considerar la validesa i credibilitat dels testimoniatges en víctimes especials (menors, víctimes d'agressions sexuals,...) i les implicacions de la dinàmica de victimització.
8. Conèixer i valorar l'aproximació a la dinàmica relacional (sistèmica) que es produïx en els delictes amb agressions físiques o psicològiques.
9. Interpretar la dinàmica de presa de decisions del no vençà i de l'especialista, amb els seus sesgos i implicacions de processos motivacionals.
10. Desenvolupar la capacitat d'iniciativa, crítica i creativitat davant les situacions problemàtiques plantejades, i d'anàlisis i síntesis dels problemes i les seves possibles solucions.
11. Desenvolupar la capacitat de recerca i gestió de la informació a través de diferents fonts.

VII.- HABILITATS SOCIALS

1. Adquisició de terminologia específica del Psicologia Criminal
2. Obtenir informació eficientment.
3. Habilitat per a treballar en equip multidisciplinari
4. Capacitat d'argumentar i pensar críticament al voltant de temes de rellevància social.
5. Fomentar l'esperit d'investigació pràctica.

VIII.- TEMARI I PLANIFICACIÓ TEMPORAL

Tema 1. Agressió, Conducta Antisocial i Delinqüència

Definicions o estigmatització. Incidència social del delictes
Els factors de risc vs. Trastorns psicològics del delinqüent

Tema 2. Psicologia de la investigació criminal

Perfils psicològics: concepte i valoració. Els perfils clàssics. Maltractes i perfils. Agressors sexuals. Agressors sexuals infantils.

Tema 3. Psicologia del Testimoniatge.

Percepció en el testimoniatge. Processament d'informació i memòria de testimonis i implicats. Persuasió i Credibilitat. Credibilitat i els seus paràmetres: els casos especials.

Tema 4. Psicologia de la Presa de Decisions.

El procés de presa de decisions i els seus paràmetres. La presa de decisions de l'especialista (policies, perits, jutges i tribunals). La presa de decisions del llec (jurats, testimonis, implicats). Persuasió en la presa de decisions

Tema 5. Avaluació Psicològica de Víctimes i Delinqüents

Marc conceptual. Fiabilitat i Validesa. Classificació i principals instruments d'avaluació en l'àmbit de la psicologia criminal. L'avaluació de les conductes delictives.

Tema 6. Valoració del Testimoniatge

Avaluació de les declaracions. Avaluació de la simulació i l'engany

CRONOGRAMA (*)

Professors	Dates	Sessions Teòriques	Sessions Pràctiques
Enrique J. Carbonell	23-9-09	Presentación. Tema 1	
	30-9-09	Tema 1	
	7-10-09	Tema 2	
	14-10-09	Tema 2	Pràctica 1. Grup P1
	21-10-09	Tema 2	Pràctica 1. Grup P2
	28-10-09	Tema 3	Pràctica 2. Grup P1
	04-11-09	Tema 3	Pràctica 2. Grup P2
Professor/a pendent d'adscripció	11-11-09	Tema 5	
	18-11-09	Tema 5	
	25-11-09	Tema 5	Pràctica 3. Grup P1
	2-12-09	Tema 5	Pràctica 3. Grup P2
	9-12-09	Tema 6	Pràctica 4. Grup P1
	16-12-09	Tema 6	Pràctica 4. Grup P2
	23-12-09	Tema 6	
	13-01-09	Tema 4	

*El Cronograma és orientatiu i pot modificar-se en funció de la dinàmica del curs.

S'oferiran des de la Llicenciatura de Criminologia varis seminaris durant el primer quadrimestre, l'assistència del qual és obligatòria. S'anunciaran les dates en l'Aula Virtual.

IX. BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

a) Bibliografia bàsica:

- Burón, J. (Ed.) (2003): *Psicología médico-forense*. Bilbao: Desclée de Brouwe.
- Garrido, E; Masip, J. y Herrero, M.C. (Coord) (2006) *Psicología Jurídica*. Madrid: Pearson Educación.
- Garrido, V. (2005). ¿Qué es la psicología criminológica? Madrid: Biblioteca Nueva
- Jiménez Gómez, F. (Coord.)(2001). *Evaluación Psicológica Forense*. Tomos I, II, III y IV. Salamanca: Amarú Ediciones.
- Kazdin, A.E. y Buela Casal, G. (1994). *Conducta Antisocial. Evaluación, Tratamiento y Prevención en la Infancia y la Adolescencia*. Madrid: Pirámide.
- Rodríguez, C. y Ávila, A. (1999): *Evaluación, psicopatología y tratamiento en Psicología Forense*. Madrid: Fundación Universidad-Empresa. Colección: Retos Jurídicos en las Ciencias Sociales.
- Sierra, J.C., Jiménez, E.M. y Buela-Casal, G. (Coords.)(2006): *Psicología Forense: manual de técnicas y aplicaciones*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- Soria, M.A. (Coord.)(2005): *Manual de Psicología Jurídica e investigación criminal*. Madrid: Pirámide.
- Soria, M.A. y Sáiz, D. (Coords.) (2006): *Psicología Criminal*. Madrid: Pearson Educación.
- Urta, J. (Comp.)(2002). *Tratado de Psicología Forense*. Madrid: Siglo XXI.

b) Bibliografia complementària:

- Alonso-Quecuty, M.L. (1993): Interrogando a testigos, víctimas y sospechosos: La obtención de información exacta. En M. Digos y M.L. Alonso-Quecuty: *Psicología forense experimental* (pp. 85-98). Valencia: Promolibro.
- Alonso-Quecuty, M.L. (1994): *Psicología y Testimonio*. En M. Clemente (comp.): *Fundamentos de la Psicología Jurídica* (pp. 171-184). Madrid: Pirámide.
- Alonso-Quecuty, M.L. (1999): La entrevista cognitiva en memoria de testigos. En J.M. Arana, A. Sánchez y A. Crespo (dirs.): *Prácticas de psicología de la memoria*. (pp. 219-230). Alianza. Madrid
- Alonso-Quecuty, M.L. (2001): Memoria y contexto legal: testigos, víctimas y sospechosos recuerdan lo sucedido. En A. Sánchez y M. Beato (comps.): *Ambitos aplicados de psicología de la memoria* (pp. 171-190) Alianza. Madrid
- Berkowitz, L. (1996). *Agresión. Causas, Consecuencias y control*. Bilbao: DDB.
- Cantón, J y Cortés. M.R. (2003) *Guía para la evaluación del abuso sexual infantil*. Madrid: Pirámide
- Clemente, M. (Corrd.)(1995). *Fundamentos de Psicología Jurídica*. Madrid: Pirámide.
- Clifford, B.R. y Davies, G.M. (1990): Procedimientos para obtener pruebas de identificación. En D.C. Raskin (ed.): *Métodos psicológicos en la investigación y pruebas criminales* (pp. 55-94). Bilbao: Desclée de Brower, 1994).
- Digos, M. (1997). *Los falsos recuerdos. Sugestión y memoria*. Paidós: Barcelona.
- Digos, M. y Alonso-Quecuty, M.L. (1993). *Psicología Forense Experimental*. Valencia: Promolibro.
- Echeburúa, E y Guerricaecharría, C. (2000) *Abuso sexual en la infancia: víctimas y agresores*. Barcelona: Ariel
- Fariña, F. y Arce, R. (1997). *Psicología e investigación judicial*. Madrid: Fundación Universidad-Empresa.
- Fernández Ballesteros, R. (1994). *Evaluación conductual hoy. Un enfoque para el cambio en psicología clínica y de la salud*. Madrid: Pirámide.

- Fernández-Ballesteros, R. (Dir.)(2005): Evaluación psicológica. Conceptos, métodos y estudio de casos. Madrid: Pirámide.
- Garrido, V., Stangeland, P. y Redondo, S. (1999). Principios de criminología. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Raine, A. y Sanmartín, J (2002) Violencia y Psicopatía. Barcelona: Ariel
- Romero, E., Sobral, J. y Luengo, M^a.A. (1999): Personalidad y delincuencia. Entre la biología y la sociedad. Granada: Grupo Editorial Universitario.
- Rutter, M. y Giller, H. (1988). Delincuencia Juvenil. Barcelona: Martínez Roca.
- Sanmartín, J. (Coord) (2004) El laberinto de la violencia: causas, tipos y efectos. Barcelona: Ariel
- Urta, J. (2000). Adolescentes en conflicto. 29 casos reales. Madrid: Pirámide.
- Vázquez, B (2005) Manual de psicología forense. Madrid: Síntesis

X.- METODOLOGIA

S'empraran diverses metodologies docents amb la finalitat d'arribar a el màxim aprofitament del procés ensenyament-aprenentatge. La docència magistral o classes expositives per part del professor constitueixen un element irrenunciable de la docència universitària. No obstant això, també es pretén en aquesta guia fomentar l'activitat de l'estudiant en la seua pròpia formació. Des d'aquests pressupostos s'atendran a les següents dinàmiques i metodologies.

Classes Magistral o Expositives. Constituiran el mètode predominant en l'horari denominat Classes de Teoria (dimecres de 17:30 a 19:30). L'objectiu d'aquestes classes no és desenvolupar en la seua totalitat el programa sinó centrar els temes en els seus aspectes i conceptes rellevants, oferir a l'alumne esquemes d'anàlisi dels continguts del programa, desenvolupar continguts poc accessibles per a l'alumne i incentivar el debat tècnic-científic. Per això, l'estudiant haurà d'assistir a les classes amb el contingut del tema que corresponga ja llegit (*Preparació de les classes*). Juntament amb el manual bàsic de l'assignatura (Soria, M.A. i Sáiz, D. Coords. (2006): *Psicología Criminal*. Madrid: Pearson Educación), i el treball teòric que es refereix a continuació, formen el bloc principal de l'avaluació teòrica.

Treball Teòric. Tots els estudiants haurien de preparar un treball teòric original (màxim 30 pàgines) sobre algun dels subapartats del programa. Es valorarà l'orientació aplicada a situacions reals del treball. Es realitzarà en grup de màxim 5 persones (també pot realitzar-se individualment), d'agrupació lliure. Haurà de lliurar-se aquest treball 15 dies abans de la data oficial d'examen de l'assignatura (temes 1, 2, 3 i 4 al Prof. Carbonell i, temes 5 i 6 a la Prof. Blasco), mitjançant correu electrònic o en paper.

Pràctiques. L'enorme limitació en horaris de l'assignatura dificulta la realització de pràctiques suficientment àmplies per als continguts plantejats. S'han plantejat en aquest curs quatre pràctiques. Totes elles treballaran amb casos reals i tindran com objectiu emprar els procediments i estratègies desenvolupats en el programa de l'assignatura.

Treball de Pràctiques. Cada alumne haurà de realitzar una tasca pràctica proposta pel professor de la pràctica i lliurar-la 15 dies abans de l'examen de l'assignatura per a ser valorada, al seu professor/a corresponent. Aquestes tasques pràctiques són individuals.

Tutories i contacte amb el/la professor/a. Les condicions de la Universitat de València permeten a tots els alumnes l'accés a l'Aula Virtual i al correu electrònic. En aquesta assignatura es potenciarà la comunicació tant mitjançant correu electrònic (tutoria permanent) com l'Aula Virtual per a l'intercanvi d'informació (apunts,

instruccions dels professors, notes, comunicacions...). A més s'ofereix a l'alumne el contacte directe en els horaris indicats en aquesta guia docent.

Activitats Guiades. La Llicenciatura de Criminologia ofereix una sèrie de seminaris i activitats complementàries que s'anunciaran oportunament, a les quals l'estudiant ha d'assistir. **Consultar WEB llicenciatura Criminologia.**

XI.- AVALUACIÓ DE L'APRENTATGE.

La qualificació de l'assignatura s'obtindrà al realitzar les següents activitats i la seua valoració:

$$\boxed{\text{Nota Global} = \text{Nota Teòrica} + \text{Nota Pràctica}}$$

Nota Teòrica: 80% (8 punts). Obtinguts al realitzar les següents activitats:

Examen teòric en el dia, hora i aula assenyalada a aquest efecte mitjançant convocatòria oficial (continguts de les classes, manual indicat, i continguts addicionals proposats per el/la professor/a). Podrà contendre una part de desenvolupament amb aplicació dels coneixements a supòsits pràctics. Valor 6 punts.

Treball Teoria a lliurar 15 dies abans de data examen oficial (descriu en metodologia). Valor 2 punts.

Nota Pràctica: 20% (2 punts). Obtinguts al realitzar les següents activitats:

Participació en les sessions de pràctiques, assistència a activitats i realització de tasques (exercicis) de pràctiques individuals (descrits en metodologia). Valor 1 punt per tasca de pràctiques, total 2 punts.

No es requereix una puntuació concreta en cap de les parts per a aprovar però si presentar tots els treballs i examinar-se. El suspens en una convocatòria implicarà el suspens del conjunt i per tant de l'assignatura, no podent mantenir-se entre convocatòries fraccions d'examen o continguts com superats, però si es mantindrà durant el mateix curs acadèmic (dues convocatòries) la puntuació obtinguda en els treballs i tasques.